ních. Ten strašlivý úžas prvního pohledění tváří v tvář hrůzné mocnosti životní, to je to, co mě pronásledovalo, to je to, co jsem chtěl zaklít do typické linie, do typické situace. Proto jsem psal tyto povídky, v nichž jsem chtěl směstnat na nejmenší plochu co nejvíc životné dějovosti v bleskovém osvětlení. Právě tak vede si v podstatě kreslíř dřevorytu, který chce být víc než pouhý obratný technikář; dřevoryt ve vyšším smyslu je víc než technika: jest zvláštní zhuštěné a souhrnné vidění světa.

1. září 1935 F. X. Š.

Pán se vrátil

První ne spatřila, ale uhádla jej Katka, když vyšla za studeného rozmrazeného večera říjnového do zamženého sadu za svým obvyklým úkolem: přesvědčit se, jsou-li zavřena zadní vrátka zahradní, kterými vyháněli a vháněli skot; spásal posud úhory i luka dávno z otav posečená.

Utušila jej tedy na štěpnici záhumenné pod starou jabloní, rozsochatou a vydoupnalou, kluky nesčíslněkrát kamenovanou, lišejníkem porostlou, zpodpíranou ještě několika dřevci, ačkoliv nebylo na ní již ovoce a její klikaté větve neprohýbaly se již pod jeho tíhou: byla nedávno sčesána a půda pod ní udupána jako na mlatě. Listoví a drobné větévky, pozurážené v zápase o její plody, stlaly se pod ní a zvolna zetlívaly.

Snad by ho byla přehlédla, ale pes, který ji provázel, zaštěkal a vrhl se útočně do nejtemnějšího koutu zahradního. Katka se zprvu nelekla, byla při své drobné, skoro filigránské postavě nebojácná, hotový chlap co do srdnatosti, říkali o ní muži na dvorci i v dědině. Ale pes zavyl před ním táhle jako před příšerou nebo mátohou, a pak zmlknuv naráz, plazil se k němu po břichu; to se v jeho temném mozku zvířecím zvolna a bolestně, oh, nesmírně bolestně rozednívalo jakési poznání nebo jakási vzpomínka, dávno uspaná nebo zasypaná jinými dojmy, na jeho pána a velitele tak dlouho, dlouho vzdáleného a propalovala se nyní jako oheň nebo provalovala se snad jako zjitřená rána na povrch, a pes zaskučel z této muky; až teď se zachvěla a ulekla.

Ale v tu chvíli pochopila již, že jest to *on*, pán dvorce, dlouho

nepřiznaně jí očekávaný, po jehož příchodu v mukách toužila a jehož návštěvy se zároveň děsila; a že vešel před chvilkou brankou, které — bůhvíproč — dnes večer schválně nezavřela; a zdálo se jí, že zaslechla její skřipot, hned jak vkročila na sad, a že dozněl teprve před vteřinou.

Mlha vřela kolem něho a mrak páry, nevěděla odkud, občas jej zahalil; ale byl to *on*, byl zde, nebylo pochyby o tom, a s ním něco, nač čekává člověk dlouho a s čím se setkává jen jednou za život. Zbledla a sáhla si k srdci pudovým pohybem, kterého nedokreslila; tak ji zabolelo.

Ano, jest to on, tak dovede stanout jen on, lehce, a přece důrazně, jakoby větrem sem zanesený, a přece v půdě zakotvený; vzdušný i naléhavý zároveň, jediný na světě. Ano, tak stanul kdysi, několik let tomu, na cestě k ovčínu, své bílé krásné ruce založil a hleděl velkým pokojným zrakem, v němž plula vlhká jiskra, za ní, mladou dívčinou, předběhnuvší jej se svým stádem; tehdy, před lety, ještě zcela mladý, jinoch skoro, svobodný ještě tehdy, dědic starého rodu i statku, zaučující se hospodařit v něm za vedení šedobradého strýce z matčiny strany i starého šafáře Ješka, újce jejího. Každé chvíle, zdálo se jí tehdy, musí ji oslovit, a přála si toho šíleně i bála se toho šíleně. Ale on mlčel; a jen její bytost, schoulená v sebe, prchající před ním i před sebou, cítila, jak ji žehnou jeho temné pokojné oči o dvou teplých vlhkých jiskrách. Ano, to jsou jeho krásné bílé ruce, vzdušné, a přece rozhodné a pevné, které se dotkly kdysi jejích zmatených a ustydlých, když jí pomáhal před blížící se bouřkou sbírat na bělidle polouschlé prádlo a ona byla by málem omdlela.

Chtěla klesnout před ním na kolena jako před zjevením, když tu rukojeť jeho kordu se zablýskla matně v poloslepém měsíci a bandelír zachrastil svým mosazným kováním, jak se smekla po něm otěž: kůň stál za ním ve tmě, lehce znepokojený, a on jej krotil, poplácávaje jej po svalnaté jadrné šíji.

Zadržel ji pak gestem své malé bílé, vladařské ruky a řekl šeptem:

„Jdi domů, Katko, a zavolej mi sem Hátu. Je doma Háta?“

Zaťala zuby a přisvědčila ne bez úsilí hlavou, která jako by jí náhle strnula na šíji; óh, jakou námahou bylo jí přikývnout!

„Dobrá, jdi tedy k Hátě, vyvolej si ji z jizby a jí samotné, slyšíš, jí samotné pověz na zápraží, že jsem se vrátil, aby vyšla sem do zahrady ke mně. Řekni jí, že jsem přišel kradmo, na zapřenou; ať nekřičí, až mne spatří; ať mluví šeptem a víc znameními než slovy. Kdyby mne zde někdo uviděl nebo uslyšel, byl bych ztracen.“

Odpotácela se na nohou, které se jí zdály v tu chvíli nesvé, od kohosi cizího vypůjčené nebo darované; a cestou zazdálo se jí několikrát, že se musí zamotat do své sukně, náhle nějak příliš obšírné a dlouhé, a upadnout zde na studenou, rozmrazenou zemi a nepovstati s ní již.

„Bože,“ prošlo jí teprve nyní vteřinovým bleskem hlavou, „jak jest vychudlý! Lícní kosti zešpičatěly mu a vyčněly a oči doutnají z hlubšího, mnohem hlubšího stínu než jindy, tak hluboko zapadly pod obočí. A také pleť jeho zežloutla od hoře a žluče a kolem očí skládá se mu cosi jako první nádech nebo předzvěst vějíře suchých ostrých vrásek.“

Ale po vteřině se vrátila k tomu, co bylo pro ni nejdůležitější, a prodlela u toho dlouhým mučivým, rozdíravým prodlením:

‚Tedy ta strastná chvíle přišla! Hrůza té chvíle jest zde, stojí nade mnou a soudí mne! Je zde! Vrátil se k Hátě a pro Hátu, ó, oh, z lásky k ní, z touhy po ní. Pro ni vydal se v nebezpečí, pro tu studenou žabí nevěstu s lněným ulízaným vlasem, vylezlých vodnatých očí. Pro ni... svíčku lojovou! Pro ni... mrtvolu nedomřelou! Pro ni dal v sázku hlavu, on psanec, jehož jméno i erb přibity byly na šibenici a na jehož tělo, živé nebo mrtvé, vypsána byla cena! Ó, ó, oh, že ses musila dožít téhle chvíle!‘

Přecházela dvůr, který se jí jindy zdával krásný ve své bezzáhybné plošnosti jako kožená zástěra boží a jenž ji dnes vyděsil jako temná kapsa ďáblova, propadliště hrůzy a muky.

Bořila se do prvních zmrazků a každým krokem jako by se odcizovala sama sobě. Nemohla náhle pochopit, jak to, že zůstala zde na dvorci tak dlouho v blbé tuposti, až se dožila téhle rány palicí do hlavy, tohoto pokoření, této potupy! Jak to, že neodešla první chvíli, kdy zvěděla o jeho zásnubech s ní; nebo v den jeho svatby s tou lojovou svíčkou; nebo první den po ní! Jak to, že zůstala zde na dvorci půl roku ještě po svatbě, až do dne, kdy on, odsouzenec, psanec, prchal do ciziny od své studené žabí ženy, aby zachoval hrdlo? Proč pila den co den a noc co noc z houby žluči a octa; proč dávala si ji podávat a k ústům chýlit na svém kříži každou nocí, tou nocí, kdy, zdávalo se jí, slyší z jejich ložnice stony a vzdechy lásky, stěny pronikající? Proč jen, proč? Proto snad, aby směla políbit a služebnou slzou pokropit jeho bílou vladařskou ruku ve chvíli, kdy odjížděl do vyhnanství a loučil se v nádvoří s dvorskou čeledí? Nebo aby směla dát se potřísnit o něco dále na bílé silnici kalnou pěnou odkapávající z udidla hryzeného jeho vášnivým nepokojným sivákem, který jej nesl tehdy do ciziny a dnes vracel jej domovu? Nebo aby zírala kradmo samojediná za ním z rozmezí jeho statku, déle a do větší dálky než jeho žena, pokud nezmizel zcela z obzoru, nesplynul s šedým mrakem na nízkém nebi... ano pokud se jí nezatmělo ve zraku od jeho přílišného napínání?

A proč pobývala pak *při ní* na dvorci, v těsné *její* blízkosti, osobní služkou *její*? Aby mu ji střežila? Aby v ní pátrala a vydala mu pak počet z ní a skutků i citů jejích? Aby počítala její vzdechy po něm nebo aby rysím okem a drápem vyťala zpod jejího bílého nízkého čela první tuchu nevěry, první sen zrady? Aby je, jezevčice nevědomých tajných přání, vyštvala ze tmy a vlekla na soud dne a světla?

Ale: prosil se jí o to? Prosil se jí o tyto hlídačské psí služby? Ustanovil ji k nim nebo čekal jich alespoň od ní nebo nadál se jich aspoň a dohadoval se jich aspoň od ní? A odmění je, byť jen jediným uznalým pohledem, ne-li pohlazením rukou? Ó, ó, ó, jak strašně se popsula její láska! Jak se připodobnila ona, dlouho tak bezmezně hrdá a pyšná, psu, který chce raději i bit být, i kopán být, i trýzněn být, jen ne přehlížen, jen ne nevšímán, jen ne neznán!

Přecházela dlouhý pustý dvůr a s každým krokem, který vyjímala z polozmrzlého bořícího se blátivého přímrazku, odcizovala se sama sobě. Hle, tento dvůr, druhdy tolik jí milovaný jako rozestřená, štědrá, bezzáludná zástěra boží, hle, jak se jí teď proměňuje v temný lstivý kapsář ďáblův, v pytel satanův, který v užší a užší laloky vhání svou kořist; jenž nevydává, co jednou polapil! Hle, kterak zabřídá v něm jako ve svých temných, bezedných myšlenkách, jak kráčí vrávoravě přes něj, jakoby s porušeným smyslem orientačním, nenacházejíc jasného směru své rozkolísané bytosti! A hle, jak každým krokem rozdvojuje se, poltí se tato bytost! Jak cosi v ní roste a vyrůstá a přerůstá ji starou, scvrkající se, odpadávající jako proděravělá larva! A jak ji soudí, jak ji odsuzuje: tato nová onu starou, odumírající, ne: odumřelou již skoro, popravenou již skoro onou novou, silnou, hrdou, přísnou, velikou a nelítostnou!

Dovrávorala se zdi domovní, dohmatala se zápraží, roztančila hlučně své studené pružné klouby po vyschlé desce dubových křídel domovních; zvuk jejich vyzněl tak zlověstně, že ustal ihned smích a hovor v jizbě, jakoby zmražený, a že se sama zachvěla pověrečně pod ním jako pod znamením ve snu, kterým minulost předpověděla prorocky přítomnost a jímž si mátoha zasnoubila skutečnost.

První ke dveřím přiskočila Háta, ne proto, že byla nejstatečnější ze všech v jizbě shromážděných, nýbrž naopak: proto, že z nich byla nejslabší a nejzbabělejší; každé nebezpečí přitahovalo ji k sobě neodolatelně jako propast člověka závratí stiženého, jako prolitá krev stín — slabošskou smyslností, lámající ji a poutající ji cele, něčím, čemu nemohla odolat.

Povystrčila hlavu a pruh světla vypadl za ní z jizby a ulehl na rudé cihlové dlaždice tesknou kalnou louží.

„Tos ty, Katko!“ zaškytla vlhce paní. „Jak jsem se tě lekla! Proč strašíš? Ty zababčilá, zarytá, zakuklená stále! Ne dost na tom, že nás děsíš v bílý den; začínej v noci ještě!“

Služka neodpověděla ani slova; vystoupila jen ze stínu do pruhu světelného, aby paní viděla, jak klade ukazovák jedné ruky na rty a druhou rukou jak se snaží ulovit její rameno. Podařilo se jí to.

„Hú, mráz jde z tebe! Ve vlasech máš led! Co je s tebou, co se stalo, Ježíši Kriste, mluv!" zaječela z ní jakoby procítající předpověď hysterie. Větřící a zvichřená stála tu jako vzpínající se kůň, zatím co se mužské i ženské hlavy čeledínské kupily již u dveří, vzrušené, vyjevené, divočící, sající do sebe bouřkové ovzduší, chytající a rozdmychávající již mlunnou jiskru, jak se vybíjela z bytostí obou žen.

Ale v tutéž chvíli vzchopila se Katka a sevřela tvrdě zápěstí Hátino jakoby železným obojkem; a křepce vykročivši, vlekla za sebou paní, zmítající sebou, hlučící tím divočeji, čím klidněji a mlčelivěji vedla si služka.

Hátina slabá smyslná duše tušila již zcela určitě blízkost rozrušujícího divadla a prožívala je předem ve svých napjatých žíznivých nervech: každým svým výkřikem, zdálo se jí, že si je rozlechtává. Nebylo již v její moci ustati; opíjela se již hmotně zvukovým projevem svého ječivého hlasu: bylo jí, jako by jeho dech týčil v mrazivou hrůzu nazlátlé chmýří pod vlasovým pletencem na její šíji, a za celé nebe nemohla by a nechtěla by se připravit o tento děsivě rozkošný pocit.

A zase přecházela Katka dvůr, který tolik milovala, ale nyní nebyl jí ani zástěrou boží, ani kapsářem ďáblovým; byl jí jen částí cesty k čakanu, již nutno projít odsouzenci, a Katka prošla ji se zaťatými zuby tvrdým urputným krokem, jímž se rozchodila v ní před několika minutami *ta druhá*: veliká a nelítostná, mstná a trestající.

Takto dovedla Hátu až na zahradu, až před muže s koněm; a po prvé v životě nezamhouřila zraku a neucpala si sluchu, když se „lojová svíčka" vrhla s hlaholným výkřikem na hruď Janovu a když Jan ji vášnivě celoval, duse tím zároveň z opatrnosti její sten a ryk. Vteřinu se jí zdálo, že toho nedokáže, a již již mhouřila brvy a nesla ruce k uším; ale překonala se. A po

prvé s očima široce rozevřenýma, ustrnulýma, zkamenělá, bez projevu životného, zírala na tento děj i na všechny děje následující; a pozorně naslouchala i tomu, jak se rozhlučívaly na zahradě zvolna hlasy sluhů vítajících svého pána, jak se prostupovaly, zrychlovaly, teplely a jihly... i tomu, jak se v nedalekém, přísně katolickém statku klejzarovském roztěkal jakýsi stín po zahradě, čehož si nepovšimli vzrušení obyvatelé dvora jetřichovského. Všecko, všecko do nejjemnějších podrobností vnímaly její klidné kamenné zraky, náhle tvrdé, velké, střízlivé, spravedlivé a pozorné jako nástroj vědecký.

A když zavírajíc průvod pána a paní i čeledi, ona, nevšímaná, pro niž náhle nikdo neměl ani pohledu, ani slova, kráčela za ostatními, byla to pozorovatelka v ní, a ne sokyně, která vysykla polohlasný odsudek za Hátou: „Bídná! Mrzká! Nízká! Z bláta, a ne z ohně zrobená! Čadivá svíčko lojová! Opravdová královna nebo kněžna a paní rodem jest zcela jinaká: dovede se překonat i v rozrušení; ničím nedá se překvapit a zaskočit; má silné srdce, a to snese a pojme náraz a zdolá a stráví jej, nic si ústy neulevujíc. Do rtů zuby dovede zatít, jazyk spíše si rozhryže, než by vydala nevčasného zvuku. Opravdová paní nekřičí a nestená, vydává-li tím v nebezpečí milence nebo muže; ona jest jeho prozřetelností a láska její myslí myšlenky břeskné jako blesk, jimiž předbíhá o sto honů každý mozek a rozum. Rámusí a hlučí jen ženina a souložnice, kuběna a helmprechtnice, a z nich máš, Háto, svého slabého ducha, svou nestatečnou duši!"

Šla za všemi poslední, a když míjela roubenou studni v levém rohu nádvořním, dotkla se jí pohledem i myšlenkou:

„Padnu tobě ke dnu, vejde-li k ní dnes na noc. Nestrpím, aby se pářil s děvkou zbabělé mysli."

Ale nevešel.

Nebylo možno nijakým úsilím vyzout jej z vysokých rejtarských bot, jichž nesňal šest dní a nocí, spávaje a odpočívaje v nich, a starý Ješek musil posléze s nesmírnou obezřetností zvolna je rozřezati a rozstříhati, aby vyprostil z nich zduřelé

nohy pánovy; a k smrti unavený host upadl již za tohoto děje v kamenný spánek, z něhož procitl až odpoledne druhého dne skoro již za soumraku, když se mu pod okny rozkvičely rozjásané dudy a rozječel se klarinet v touze, aby překřičel všecko a všecky ze svého předlouhého hrdla.

Pravá selská, bez plechů, přišla jej poctít.

„Jaký vítr vás sem zavál, hudci a pištci?" táží se lidé ze vsi, táže se i čeleď, ale úsměv ve zraku i na rtech praví, že dobře vědí, co je sem zavedlo, a že se táží jen na oklamanou nezasvěcenců.

„A tak, náhodou, křesťané milí. Šli jsme mimo na posvícení do Soupova a nemohli jsme nezastavit se; z radosti, že jest dnes tak krásný den." Ale oči se jim smějí a praví: „Z radosti, že se pán vrátil."

Oráči se vracejí z polí předčasně, dříve než pravidlem. Překlopené radlice svítí svým ohlazeným kovem, biče radostně popráskávají, a co prásk, to jakoby výstřel veselí dlouho dušeného, nyní konečně vybuchlého. A pacholci, jindy zamračení a nemluvní, jindy každý u svého potahu, rotí se k sobě, cosi rukama vykládají a usmívají se. „Proč tak vesele dnes, oráči?" táží se sousedé. „A tak, strýčkové, dílo jsme dokonali, dříve než jsme sami myslili; tak šlo dnes všecko od rukou, snad proto, že jsou dnes večer první dračky." Ale oči domrkávají se pochopení a opravují: „Proto, že se pán vrátil a pobeseduje dnes večer s námi."

Večer spadl rychle jako deštný mrak.

A slyš, již se rozhlaholila jizba žerty, čeleď zesedala se kolem trnožných stolů, z jídel se kouřilo; louče, zatknuté do železných rukojetí, přelévaly všecko plápolavým stínem, z něhož jako z čmoudu plamen tryská krásná bílá promučená hlava pánova v čele stolu a hlava panina po jeho pravici. Pán povstává a modlí se a po něm všichni ostatní; od konce tabule rozeznává Katka zřetelně jeho krásné bílé ruce, vzdušné i pevné zároveň, nyní sepjaté, které se dotkly kdysi, oh, dávno tomu, jejích ustydlých a zmatených, když jí pomáhal před blížící se bouřkou sbírat na

bělidle polouschlé prádlo; rozeznává je, i starou dědovskou modlitbu, plnou smírné moudrosti, nyní proklínanou a pronásledovanou, slyší, ale nevnímá z ní ani slova. Zvláštní mráz rozlévá se jí po šíji a v něm tuhne v kamennou sochu všecko, co bylo v ní posud měkké, teplé a živé. Její veliké oči přenášejí se přes všecky přítomné, hledají cosi mimo tento prostor, jakýsi bod v budoucnu, a ulpívají na něm s tvrdou nelidskou rozhodností a urputností. A ten bod se blíží: ano, blíží se, narůstá, dorůstá jediné skutečnosti a pravdy: zmizí ty zde, vrtivé, pohyblivé, v mraky nyní sražené, rozptýlí se a rozprsknou se do všech stran, a zbude jen on — celá pravda a celá skutečnost.

Vytrhla se ze svého tupého snění, rozhlédla se kolem sebe a vidí, že tato skutečnost, *její* skutečnost stojí již těsně před ní: hned zde bude. Lidé odsunují již židle, povstávají od stolu, tisknou si ruce, loučí se, odcházejí na lože. Dohořívající louče omítají všecko dýmným, čmoudným stínem, ale z něho jako rozkvetlá třešeň z tmavé studené noci svítí křepká královská hruď pánova, zjízvená v hrdinských bojích. Hle, nyní povstal i on, roztrhl stín kolem sebe, nahrnul všecko světlo na sebe: jak v něm zahořel, jak v něm plápolá! Jak váže a poutá nyní zrak Katčin! Hle, nyní podává ruku šafářovi, jejímu strýci Ješkovi, a pak rámě paní, aby ji odvedl do ložnice.

Ale Háta nepřijímá ihned jeho lokte; jakási myšlenka rozkřesala se přece v její měkké houbovité tváři a chce zahořet a zasvítit.

Pohled její lpěl již delší chvíli na vytřeštěném zraku Katčině tam dole, na konci tabule, jako na něm stanul často již za večeře, a pokaždé jako by narazil měkkým křídlem na nejostřejší skalní výčnělek, samu nepřístupnou hrdost a neúchylný vzdor. Zachtělo se jí nyní vší silou odhodlání, jehož byla schopna, pokořiti tuto pýchu.

Přikývla k sobě Katli velitelským kynem od dolního konce stolního.

A kupodivu, poslouchá Katka: těžce, jako ve snách, kráčí k své paní.

„Zde, vezmi svíci," praví Háta, „rozži a kráčej před námi. Posvítíš nám chodbou do ložnice."

Ale tato potupa nedotkla se již nitra Katčina; jako slina po soše svezla se po jejím zkamenělém povrchu.

Bleskurychle přelomí podávanou svíci ve dví, vrhne její trosky před nohy paniny, a procedivši rty pohrdlivě staženými „Sama si svěť, psice slintavá, do svého pelechu", obrací se zvolna a královsky volně vychází užaslou čeledí, která se jí neodvažuje dotknout, do tmavé mrazivé noci a míří rovnou do levého kouta nádvorního, k roubení studně, k svému poslednímu bodu, do něhož se cele zapředla hned na počátku dnešního soumraku.

Ale nedospěla ho. Několik kroků před studní zablyštěly se z mlhy tři halapartny. Vznesla hlavu v úleku a uzřela zároveň, jak několik jezdců v kyrysech vjíždí vraty právě otevřenými do dvora. Pochopila naráz, že dvůr jest již obsazen vojskem císařským, vyslaným zmocnit se psance.

„Psice slintavá! Prozradila jsi ho svým štěkotem. Zbabělá! Vetlachala jsi ho v ruce jeho nepřátel!"

A mžikem rozhodnuta, vydrala se z rukou žoldáků po ní se sápajících a vrhla se do kravína. Ve vteřině nalezla na známém místě v kamenném přístěnku křesadlo a troud; a v několika vteřinách vrhla plamen do nakupené slámy.

„Snad ve zmatku požárném unikne jim hospodář," byla poslední její jasná myšlenka, dříve než oblak dýmný, valící se již z chléva, obestřel její smysly mrákotou smrtelnou.

Neunikl jim však; zmocnili se ho dříve, než stáje vzplanuly.

Neunikla ovšem ani ona, poněvadž uniknouti nechtěla; ba ani zuhelnělé mrtvoly její nenalezli pod troskami kravína, tak do základů vyhořel.

„A bylo tak dobře," usoudila dvorská čeleď a po ní dědina a po ní celý kraj; „aspoň svaté země nehanobí."

„Spravedlivý trest zrádkyni."

Pokušení Pascalovo

Asi o půlnoci ze dne 17. na 18. srpna zachvátily tak prudké křeče Pascala, až byl dlouho bez sebe; takže by se bylo málem stalo, že by byl zemřel nezaopatřen svátostmi umírajících, po nichž projevil častokrát touhu tak mučivou. Ale láska jeho sestry, paní Périerové, bděla. Den předtím, jata tušením, připravila svíčky a všecko, čeho bylo potřebí k přijímání. Takže nyní stačilo, když křeče povolily a Pascal nabyl znova vědomí, poslati pro faráře.

Vstoupil do pokoje, volaje na nemocného: „Ejhle, náš spasitel, přináším vám toho, po kom jste tolik toužil." Polovztýčen na loži ujišťoval Pascal kněze, že věří všem článkům víry, na něž se ho tázal; a přijal pak viatikum a poslední pomazání, rozplývaje se v slzách něhy. Když mu kněz žehnal ciboriem, řekl: „Bůh neopouštějž mne nikdy," což byla poslední jeho slova, neboť brzy potom zachvátily jej křeče, které ho neopustily až do jeho skonu.

Bylo zcela krátce před jednou po půlnoci devatenáctého srpna, když Pascal, vytřeštiv zrak, spatřil vedle sebe lože a na něm nemocného v hadrech, zmítaného horečkou, ústa pootevřená, jakoby po dechu lapající. Nikterak se neudivil. Což nebylo nejvřelejším přáním jeho posledních dní, aby nalezli ve farnosti některého nemocného chuďasa a položili ho vedle něho a ošetřovali ho stejně a opatřili ho stejně jako Pascala vším potřebným, aby nebylo rozdílu mezi oběma nemocnými? Smrt nás všecky vyrovnává: ale Pascal, který předbíhal i čestného